

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به خداشناسی به دانش‌آموزان پایه سوم: هدف غایی تعلیم و تربیت، رشد معنوی کودکان (ایمان و عمل صالح) است. رشد معنوی، فراگیری ارزش‌ها و رویکردی اندیشمندانه به زندگی است که زندگی را از تولد تا مرگ معنا دار می‌سازد و رشد معنوی در یک کلام، یادگیری برخورداری از ایمان است.

آموزش درباره مفهوم خدا و سایر مفاهیم دینی با دیگر اموری که بین معلم و شاگرد روی می‌دهد، تفاوت آشکاری دارد. این آموزش برخورداری از زندگی همراه با معنا، امید و تعهدات فطری است و نیازی به اثبات ندارد، اما در کودکی هم نباید از تقویت زیربنای اعتقادی غافل ماند. بنابراین، در خصوص این آموزش باید به نکات زیر توجه داشت:

۱- از آنجا که تصور کودک از خدا آمیخته‌ای از تجسم و تخیل است و نمی‌تواند از خداوند تصویری کاملاً غیر مادی داشته باشد، نباید در صدد تلقین مفهوم غیر مادی بودن خدا به او باشیم؛ چون این تصورات موجب برقراری ارتباط او با خدا می‌شود.

۲- به جای صحه گذاشتن بر روی تصورات ذهنی کودک از خدا (همانند انسان دارای دست و پا بودن، یا دارای رفتارها و احساسات انسانی بودن) بهتر است بیشتر دربارهٔ مهربانی خدا با مخلوقاتش گفت‌وگو کنیم.

۳- در این سنین برای آشنایی کودک با خدا باید از طریق نعمت‌های او وارد شویم.

۴- با در نظر گرفتن اهداف این بخش در کتاب متناسب با محتوای دروس، کودک را با صفات خداوند از قبیل مهربانی، بخشنده بودن و... آشنا نماییم.

۵- دروس این بخش به گونه‌ای در کتاب قرار گرفته‌اند که جهت رسیدن به اهداف آن لازم است به ترتیب تدریس شوند.

۶- در آموزش مفهوم خداشناسی، استفاده از روش‌های غیرمستقیم و بیان مطالب از زبان فرد دیگری یا بدون اشاره به مقصود اصلی، جذابیت آموزش را برای دانش‌آموزان بیشتر می‌نماید.

۷- با بیان دعاهای مناسب در قالب‌های جذاب در حد کودک، موجب ایجاد علاقه و تقویت احساس محبت به خدا در کودک شویم. دانش‌آموز پایه سوم ابتدایی در این بخش، به نمونه‌هایی از نعمت‌های الهی در زندگی روزمره و محیط پیرامون خود به عنوان رفع‌کننده نیاز موجودات توجه نموده و همه این نعمت‌ها را به عنوان موهبتی از جانب خدای بخشنده معرفی می‌کند. بر این اساس، به تشکر و قدردانی و محبت ورزیدن به خداوند علاقه‌مند شده و می‌آموزد که دعا راه سخن گفتن با خدا برای بیان خواسته‌های خود و دیگران است.

* موضوع پیامبری

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به پیامبری به دانش‌آموزان پایه سوم: تا حدود نه سالگی تصور بچه‌ها از پیامبر دین خود این است که وی انسانی خوب، مهربان و مفید بوده است. پیامبر در نظر آنان انسانی فداکار، مهربان و دوست‌داشتنی است که در بیشتر امور به کمک مردم می‌آید. این تصور در خصوص امامان علیهم‌السلام نیز این‌گونه است. البته گاهی کودکان به دلیل تجربه‌هایی که از طریق رسانه‌های مختلف داشته‌اند، اولیای دین را افرادی خوب، ولی با ظاهری متفاوت فرض می‌کنند که در این امور لازم نیست حساسیت نشان دهیم. بنابراین، در آموزش مفاهیم پیامبری به کودکان در دوره ابتدایی باید به نکات زیر توجه نمود:

- ۱- تلاش در جهت ایجاد علاقه‌مندی به اولیای دین از طریق داستان‌های شیرین ارتباط آنها با کودکان؛
- ۲- تأکید بر ویژگی‌های اخلاقی پیامبران (صبر، تلاش، خوش‌اخلاقی و...) در برخورد با انسان‌ها در زندگی از طریق داستان‌هایی از زندگی آنها و ادای احترام به هنگام بردن نام آنها؛
- ۳- تأکید بر ارتباط پیامبران با خداوند و راهنما بودن آنها برای انسان‌ها در دنیا؛
- ۴- عدم تأکید بر مفاهیمی مانند عصمت، وحی و معجزه در سنین ابتدای دبستان؛
- ۵- همزمانی آموزش دروس مربوط به پیامبری با جشن‌ها و اعیاد در طول سال تحصیلی؛
- ۶- فراهم نمودن امکان شرکت در مراسم جشن و شادی برای ولایت پیامبر(ص) و اولیای دین(ع)؛
- ۷- الگو قرار دادن پیامبر و اولیای دین در زندگی روزمره دانش‌آموز متناسب با محتوای دروس کتاب هدیه‌های آسمان پایه دوم؛ دانش‌آموز پایه سوم ابتدایی در این بخش، ضمن آشنایی با حضرت ابراهیم(ع) به عنوان یکی از پیامبران بزرگ الهی، با زندگی و ویژگی‌های پیامبر اسلام(ص) در دوران کودکی آشنا می‌شود و به دور از هر گونه مفهوم انتزاعی نظیر وحی و عصمت و معجزه درباره شخصیت ارزنده آنها گفت‌وگو می‌کند و با شرکت در مراسم جشن و اعیاد به احترام گذاشتن به اولیای دین علاقه‌مند می‌گردد.

* موضوع امامت

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به امامان علیهم‌السلام به دانش‌آموزان پایه سوم: یکی از مهم‌ترین مقاصد تعلیم و تربیت دینی در دوره ابتدایی ایجاد علاقه‌مندی و محبت نسبت به اولیای دین است تا از این طریق، اوامر آنان و راه و روش زندگی‌شان در کودک اثر گذاشته و شیوه زندگی آنان برایش سرمشق شود. کودکان از همان آغاز زندگی باید با نام امامان آشنا شده و در سنین بالاتر با فرازهایی از زندگی ایشان آشنا شده و از خدمات و

ایشان و فداکاری‌هایی که در راه اسلام انجام داده‌اند آگاهی یابند.

آشنایی کودکان با امامان نیز مانند پیامبران باید به گونه‌ای باشد که آنها را سرمشق عملی در زندگی بدانند. در اینجا باید پیشوایان مذهبی همان‌گونه که بوده‌اند با شرح مهربانی‌ها، دلسوزی‌ها و رفتار و اخلاق کریمانه‌شان بزرگ و عالیقدر معرفی شوند تا پس از ایجاد علاقه نسبت به آنها در کودکان زمینه‌هایی برای الگوگیری از آنها فراهم شود.

در آموزش این موضوع به کودکان نیز لازم است به نکات زیر توجه داشت:

۱- تلاش در جهت علاقه‌مندی به امامان علیهم‌السلام، بیان داستان‌هایی از زندگی آنها و ارتباط آنها با کودکان و ادای احترام به هنگام بردن نام آنها؛

۲- آشنا کردن دانش‌آموزان با ائمه اطهار علیهم‌السلام از طریق ویژگی‌های اخلاقی آنها مانند (کمک به نیازمندان، سعی در جهت رفع گرفتاری‌های آنها، صبر و تلاش و...):

۳- عدم تأکید فراوان بر شناساندن امامان علیهم‌السلام به عنوان افرادی مرتبط با دستگاه غیب و ملکوت و معجزات و کرامات آنها؛

۴- همراه نمودن تدریس دروس این بخش با ایام و مناسبت‌های اعیاد در طول سال تحصیلی؛

۵- ایجاد تمایل به شرکت کودکان در مراسم جشن میلاد امامان بزرگوار علیهم‌السلام.

دانش‌آموز پایه سوم ابتدایی در این بخش، ضمن آشنایی با امامان چهارم، پنجم، ششم، دوازدهم و حضرت زهرا(س)، از ارتباط آنها با یکدیگر آگاه می‌شود و از طریق داستان‌هایی واقعی از زندگی آنها با رفتار و برخورد آنها آشنا می‌گردد. به این ترتیب، علاوه بر ایجاد علاقه‌مندی نسبت به آنان، برای الگو گرفتن از آنها تمایل پیدا خواهد کرد.

* موضوع جهان آخرت

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به جهان آخرت به دانش‌آموزان پایه سوم: معاد از جمله معارفی است که در بین تمامی ادیان توحیدی مشترک بوده و در شکل‌دهی به رفتار یک مسلمان نقش بسزایی دارد. یاد معاد در ابتدای امر مانند هشدار و علامت خطر و در نهایت حاکی از شوق دیدار و ملاقات با خدای متعال است و این باور، زمینه‌ساز بسیاری از اعمال خیر و دوری‌جستن از بدی‌ها و نیل به سعادت واقعی را فراهم می‌سازد. در طرح موضوع جهان آخرت رعایت اصولی در آموزش معاد به کودکان قابل توجه است.

۱- اصل حاکم بر آموزش مفهوم معاد حرکت از مفاهیم ساده به پیچیده و از مفاهیم تجربی به سوی مفاهیم انتزاعی است.

۲- موضوع معاد به گونه‌ای مطرح شود که باعث اضطراب و ترس بی‌مورد در دانش‌آموزان نگردد و به تعالی روحی آنها لطمه وارد نکند.

۳- در طرح موضوع معاد به زیبایی‌های زندگی پس از مرگ و پاداش الهی به تلاش انسان‌ها بیشتر توجه شود.

۴- صرف آشنایی و شناخت مجموعه‌ای از مفاهیم، هدف نیست؛ بلکه تقویت نگرش و گرایش دانش‌آموزان به انجام کارهای نیک، هدف اصلی آموزش معاد در دوره ابتدایی است.

* بخش قرآن کریم

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به قرآن کریم به دانش‌آموزان پایه سوم: جهت تحقق اهداف دروس، آیات و احادیث بسیاری به کار گرفته شده است تا دانش‌آموزان به تدریج دریابند که دین را باید از منابع معتبر آن (کلام خدا و سخن معصومان) که از هر

خطا و اشتباه به دورند، دریافت کنند. آیات و احادیث درس در بسیاری از موارد، مفاهیم درس را جمع‌بندی و نتیجه‌گیری می‌کنند و دین را از زبان منابع اصیل در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌دهند.

* بخش آداب و اخلاق اسلامی

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به آداب و اخلاق اسلامی به دانش‌آموزان پایه سوم: مهم‌ترین وظیفه تربیت دینی به‌ویژه در دوره ابتدایی ایجاد و تقویت عادات صحیح و خلیات نیکو در کودکان است. اخلاق عصاره تربیت دینی می‌باشد که آن را به منزله یک الگوی مناسب و عملی معرفی می‌کند. از شش تا یازده سالگی در کودکان تغییراتی ایجاد می‌شود که منجر به درک خاصی از مسائل اخلاقی در آنها می‌گردد. دوره دبستان از این جنبه، مجال مناسبی برای تثبیت آداب و عادات پسندیده است. پس باید به کودک فرصت داد که نه به خاطر تشویق و تنبیه، بلکه به سبب ارزشمندی ارزش‌های اخلاقی به رعایت آنها مقید گردد.

در آموزش این موضوع به کودکان لازم است به نکات زیر توجه داشت:

- ۱- در آموزش معیارهای اخلاقی، هر سه جنبه شناختی (آشنایی با کار خوب و بد)، عاطفی (رضایت و علاقه‌مندی به انجام کار خوب) و رفتاری (رفتار واقعی در موقعیت‌های گوناگون) باید مد نظر باشد.
- ۲- در آموزش این مفاهیم باید از موقعیت‌ها و فرصت‌های عینی و واقعی استفاده نماییم.
- ۳- امکان تکرار، تمرین و یادآوری مستمر آموخته‌ها و عادات اخلاقی جهت تثبیت آنها در کودک را فراهم نماییم.
- ۴- در آموزش مفاهیم اخلاقی تا حد ممکن از بیان مستقیم، سرزنش، مقایسه و شدت عمل به دلیل نامطلوب و کم‌اثر بودن پرهیز نماییم.
- ۵- ارزش‌های مفیدی چون بیان غیر مستقیم، توجه به منافع رعایت امور اخلاقی، تشویق فوری رفتارهای پسندیده و اظهار رضایت آموزگار استفاده نماییم.
- ۶- چون کودکان مانند بزرگسالان از دستورات اخلاقی برداشت ندارند و برای فکر بزرگسالان ارزش قائل‌اند بنابراین، روش‌های تفهیم مسائل اخلاقی به کودکان باید از بزرگسالان متفاوت باشد.
- ۷- به دلیل پذیرش و الگوگیری از رفتار بزرگسالان باید مربیان در زمینه تعلیم و تربیت از آگاهی‌ها و ویژگی‌های لازم و یکپارچگی در رفتار برخوردار باشند.
- ۸- شاید لازم باشد مربی متناسب با وضعیت و نیاز کلاس، هر درس از این بخش را به صورت پیمانه‌ای تدریس نماید.

* بخش احکام و آداب اسلامی

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به احکام و آداب اسلامی به دانش‌آموزان پایه سوم: فطرت کودک با مسائل مذهبی آشناست و همان‌گونه که فرمان خدا را برای پاک بودن هر انسانی قبول دارد، اعمال و احکام عبادی دین را نیز می‌پذیرد و از انجام آن لذت می‌برد، کودک دوست دارد با خدا ارتباط برقرار کند و با او سخن بگوید.

بسیاری از کودکان قبل از ورود به دبستان با اعمال و حرکات ظاهری برخی از اعمال دینی مانند نماز آشنا هستند و شاید در پاره‌ای موارد همراه والدین خود به صورت تقلیدی این حرکات را تکرار نمایند.

در روایات اسلامی آشنا نمودن کودک با این اعمال از همان دوران کودکی سفارش شده است. کودکان علاوه بر فراگیری اعمال ظاهری باید با احساس و اعتقاد نهفته این اعمال هم آشنا شوند و این هدف، از طریق آموزش‌های ساده و به موقع انجام می‌پذیرد.

این آموزش‌ها سرانجام باید به انس و علاقه با این اعمال و تکمیل آموخته‌های کودکان به ویژه دختران که در دوران دبستان به سن تکلیف می‌رسند، منجر بشود.

در آموزش احکام در این سنین باید به اصول زیر توجه کرد :

- ۱- به منظور اثرگذار بودن آموزش، محتوای آموزش احکام باید متناسب با نیاز و سن دانش‌آموز باشد و باید از آموزش مسائلی که دانش‌آموزان در این دوره به آن مبتلا ندارند پرهیز کرد.
- ۲- در آموزش به تفاوت‌های جنسیتی و نیازهای (دختر و پسر) توجه شود.
- ۳- از آموزش احکام فرعی و جزئیات یک مسئله در این دوره کمتر استفاده شود.
- ۴- در آموزش احکام باید جدی بود، اما سختگیری و آسان‌گیری بیش از حد در آموزش احکام آسیب‌زا بوده و موجب نگرانی و وسواس یا بی‌توجهی و عدم آگاهی صحیح در انجام اعمال می‌شود.
- ۵- آموزش‌های احکام باید به شیوه‌های جذاب و در موقعیت‌های عینی و مستقیم انجام شود.
- ۶- در آموزش احکام تدریجی بودن (مرحله به مرحله آموزش دادن) و دادن فرصت کافی برای تکرار و تمرین امکان درست انجام اعمال دینی را فراهم می‌کند.
- ۷- تشویق به موقع هنگام انجام اعمال عبادی به خصوص نماز که در پایه دوم آموزش داده می‌شود، موجب می‌شود تا کودک تمایل بیشتری به انجام این اعمال نشان دهد.
- ۸- همراهی اولیا و مربیان خانه و مدرسه و ثابت قدم بودن آنها و داشتن شخصیتی عاطفی، منطقی و محبوب تأثیرگذار بوده و ایجاد عادات خوب در کودکان را افزایش می‌دهد.

❁ بخش آداب و مراسم اسلامی

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به آداب و مراسم اسلامی به دانش‌آموزان پایه سوم : مراسم بزرگداشت اعیاد دینی از جمله آداب و رسومی هستند که سیمای دین را به نمایش می‌گذارند و برای دینداران در همه سنین جذاب‌اند و وسیله مؤثری برای قادر ساختن دینداران به حرکت عاطفی و عقلانی به سمت اعماق دین به شمار می‌آیند.

اعیاد اسلامی (عید غدیر، عید فطر، عید قربان و...) و اعیاد مربوط به میلاد ائمه اطهار علیهم‌السلام و برپایی جشن‌هایی که کودکان در آن شاد باشند، خاطرات خوشی از این مراسم را در ذهن آنها باقی می‌گذارد که علاقه‌مندی آنها را به دین بیشتر می‌سازد. کودکان می‌توانند اعمال و آداب و رسوم این اعیاد را یاد بگیرند. شرکت در این مراسم و مهم پنداشتن آنها مانند مراسم تولد و جشن‌های خاص خودشان احساس و هیجان آنها را برای حضور در این جشن‌ها برمی‌انگیزد.

در آموزش این موضوع باید به نکات زیر توجه داشت :

- ۱- با کمک گرفتن از تدریس به شیوه پیمانه‌ای دروس این بخش را متناسب با اعیاد موجود در سال تحصیلی تدریس نمود.
- ۲- در برپایی این جشن‌ها دانش‌آموزان را در برنامه‌ریزی و اجرای مراسم شرکت داده و از پیشنهادها و پیشنهادهای آنها بهره ببریم.
- ۳- در برپایی جشن‌ها از مواردی که احساس شادی در بچه‌ها ایجاد می‌کند؛ مانند چراغانی، پوشیدن لباس نو، عیدی دادن، عیدی گرفتن، خوردن خوراکی‌های خوشمزه و برنامه‌های شاد و جذاب استفاده نمود.

❖ بخش شخصیت‌های دینی

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به شخصیت‌های دینی به دانش‌آموزان پایه سوم: یکی از مهم‌ترین مقاصد تعلیم و تربیت دینی در دوره ابتدایی ایجاد علاقه‌مندی و محبت نسبت به اولیای دین است تا از این طریق، اوامر و راه و روش زندگی آنان به عنوان سرمشقی برای دانش‌آموزان تلقی شود. در پایه دوم ابتدایی چون هنوز دانش‌آموزان با پیامبران و امامان آشنا نشده بودند، بخش شخصیت‌های دینی مطرح نگردید. از پایه سوم در کنار معرفی پیامبران و امامان، شخصیت‌های دینی نیز به تدریج معرفی می‌شوند تا دانش‌آموزان تصور نکنند نیل به مقامات والای انسانی برای غیر معصوم امکان ندارد.

❖ بخش خودشناسی

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به خودشناسی به دانش‌آموزان پایه سوم: در قرآن کریم و سخنان معصومین، خودشناسی به عنوان یکی از مهم‌ترین معارف دینی مطرح شده است. به دلیل اهمیت موضوع، در راهنمای برنامه درسی تعلیم و تربیت دینی به عنوان یکی از سرفصل‌های درسی مورد تأکید قرار گرفته است. براساس راهنمای برنامه درسی دوره ابتدایی مصوب از سوی شورای عالی آموزش و پرورش؛ حوزه خودشناسی، حیطه‌ای از اهداف آموزشی کتاب هدیه‌های آسمان است که به صورت تلفیقی با دیگر اهداف در برخی دروس مشاهده می‌شود. این حیطه به تبیین جایگاه انسان در نظام هستی پرداخته تا انسان به ارزش و کرامت انسانی خود در نظام آفرینش واقف گردد. علاوه بر این، وی به این درک که انسان نشانه‌ای از خداوند به شمار آمده و در همه امور خود نیازمند هدایت و وابسته به اوست، ناآل گردد. در سیر آموزش خودشناسی در سال دوم، تلاش شد تا با تحلیل مفاهیم بحث خودشناسی شامل آشنایی با خود به عنوان مخلوق محبوب و مورد توجه خداوند و آگاهی از نیاز خود به پاکیزگی، این مفاهیم برای دانش‌آموزان ساده و قابل درک شوند. در پایه سوم سعی بر این است که این شناخت با اهداف دیگری مورد بررسی قرار گیرد.